

EKONOMİ POLİTİK

Erinç Yeldan, 21 Mayıs 2014

Soma Cinayeti Kapitalizmin Kendisidir

Soma Maden İşletmelerinde 302 emekçinin hayatını kaybetmesine neden olan iş cinayetinin ardında yatan nedenlerin neler olduğunu yakından tanıyor ve biliyoruz: denetimsiz, güvencesiz çalışma koşullarının dayatıldığı özelleştirmeler; parçalanmış, örgütsüzleştirilmiş ve taşeron sermayenin sömürüsüne terk edilmiş emekçiler; “piyasa her şeyi çözer” dayatması altında fetişleştirilmiş “rekabet gücü” ve “ihracat” kavramlarıyla birlikte “dibe doğru yarışın” bir unsuru haline dönüştürülmüş çağdışı bir üretim modeline dayanan “üçüncü dünya kapitalizmi”!

Soma’da işlenen emek cinayeti, 2005’te özelleştirilme öncesinde ton başına 120-130 dolara ulaştığı söylenen üretim maliyetlerinin, özelleştirme sonrasında 23 dolar düzeyine düşürülebilmiş olmasını büyük bir başarı diye aktaran söz konusu “üçüncü dünya kapitalizminin” sonucudur. Zira bu “mucize başarı” öyküsünün ardında yatan şey, maliyetleri arttıran her türlü güvenlik tedbirinin yok sayılması ve dibe doğru sürdürülen yarışta sermayenin karının önüne geçecek her türlü denetim ve düzenlemeyi “çağdışı, bürokratik israf” olarak gösterilmesiydi.

Bu tespitlerin ardından çoğunlukla şu yorumları izler olduk: Türkiye, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi gerçek bir kapitalist ekonomi olarak yönetilmiş olsaydı bu tür kazalar olmazdı; Türkiye’de ahbap –çavuş kapitalizmi (*crony capitalism*) yerine, gerçek kapitalizmin kurumları yerleştirilmesi gereklidir, vb. vb. Hemen vurgulayalım ki Türkiye kapitalizmi, taşeronlaştırılmış bir “üçüncü dünya kapitalizmi” olarak küresel kapitalizmin bir parçasıdır. Uluslararası iş bölümü içerisinde Türkiye, bir ucuz işgücü deposu ve yüksek finansal rant sağlayan bir “yükselen piyasa ekonomisi” olarak eklenmektedir.

***

“Üçüncü dünya kapitalizminin” küresel işbölümü içerisindeki konumunu algılayabilmek için “sermaye” dediğimiz olguyu daha yakından irdelememiz gerekli. “Sermaye” kavramının en tutarlı ve en gerçekçi analizi, kuşkusuz Marks’ta ve Marksgil gelenek içinden gelen sosyal bilimcilerce sunulmuş durumda. Marksgil dünya görüşünde “sermaye” parasal ya da teknolojik bir olgu değil; bir *sosyal ilişkinin ifadesidir*. Muhafazakar neoklasik düşüngenün savunduğunun aksine, “sermaye” salt bir *üretim faktörü* olmanın ötesinde, içinde sömürü ilişkisini de içeren bir *toplumsal ilişkiyi* barındırır. Sermayenin, “sermaye” olabilmesi için mülksüzleştirilmiş ve iş gücünü ticari bir mal gibi satmak zorunda bırakılmış ücretli işçiyle bir araya gelmesi gerekir. Ancak ücretli emek ile birlikte olduğunda “sermaye” kapitalist birikim sürecinin yasalarına tabi “sermaye”ye dönüşür.

Sermaye huzursuzdur; devamlı ilerlemek, devinmek, yeni pazarlar ele geçirmek, birikmek; kar peşinde koşmak ve yagınlaşmak zorundadır. Ancak bu sürecin

temelinde kapitalist piyasanın anarşik yapısı yatmaktadır. Kapitalist birikim süreci derinleştikçe kar oranlarında kaçınılmaz bir gerileme yaşanır; teknolojiler eskir, kapitalist sistemin yürütücü kurumları köhneleşir. Bir yanda da mülksüzleştirilen, ücretleri devamlı bastırılan emekçilerin alım gücünde gerilemeler yaşanır. *Aşırı üretim / eksik talep* koşulları ağırlaşır.

Kapitalizmin 1970’li yıllardan başlayarak içine sürüklendiği “aşırı üretim” olgusu, ve buna bağlı olarak karların gerilemesi ve sermaye birikimini sekteye uğratmasının önünde üç süreç etkili oldu: *neoliberal yeniden yapılanma; neoliberal küreselleşme; ve finansallaşma*. Neoliberal yeniden yapılanma, “tarihin sonu” felsefesiyle birlikte, Reagan, Thatcher, Kohl (Türkiye’de Özal) hükümetlerinin emeğin kazanımlarına karşı açmış olduğu açık saldırılarla gerçekleştirildi. Özelleştirmeler, işgücü piyasalarının esnekleştirilmesi, sendikasılaştırma ve emeğin örgütlenmesine karşı getirilen kısıtlamalar, bir yandan da “serbest piyasa her sorunu çözer” dogmalarıyla süslendi ve örgütsüz kılınan geniş halk yığınlarına kabul ettirildi. *Küreselleşme* dalgasıyla da, sermayenin küresel çapta hareket serbestisi genişletildi. Tüm dünyada ücret gelirleri geriletildi ve emeğin toplam üretimden almakta olduğu pay düşürüldü. Böylece sermayedarlara aktarılacak artığın çoğaltılması sağlandı. *Finansallaşma* da bu artığın şişkinleştirilmesine olanak sağladı.

Bu söylem altında az gelişmiş ülkelere düşen görev, ulusal pazarlarını uluslararası sermayeye açmak ve küreselleşen dünyaya ayak uyduracak reformları hayata geçirmekten geçmekteydi. Böylelikle kalkınma stratejisi artık sadece basitleştirilmiş bir reçeteye indirildi: uluslararası sermayenin gereklerine uyum göstermek. Ülkemizde de “yabancı sermayeyi özendirmek” fetişi altında ulus-ötesi şirketlerin yatırımlarını Türkiye’ye taşımalarını sağlamak için düşük ücretler, “liberal” yasalar, teşvikler ve çevresel etki yükümlülüklerinde ve finansal piyasalarda denetimsizlikler küresel vitrinde pazarlanmaya başlandı.

Geçtiğimiz yıl Yordam Kitap tarafından yayımlanan Kapital’in ikinci cildinin tanıtım toplantısında, eserin çevirmeni **Metin Çulhaoğlu** hoca Marxgil diyalektiği Türkiye’ye şu sözlerle aktarmaktaydı: “*Günümüzde kapitalizmin ‘finansallaşmasına’, Türkiye söz konusu olduğunda kırsal alanların, meraların ve kıyıların ‘imara açılmasına’, ‘kentsel dönüşüm projelerine’ vb doyurucu bir açıklamak getirmek isteyenler, dönüp ‘azalan kar oranları’ yasasına bakmadıkları sürece işin özüne inemeyeceklerdir.*”

***

Dolayısıyla, “insan haklarına daha duyarlı, daha insancıl bir kapitalizmin” Türkiye’de söz konusu olabileceğine dayanan savlar, Soma’da işlenen emek cinayetinin asıl sorumlularının göz ardı edilmesine olanak sağlayan fantezilerden ibarettir. Türkiye kapitalizmi, kendisiyle birlikte aynı “dibe doğru yarışın” içine itildiği diğer “üçüncü dünya rakipleriyle” birlikte taşeronlaştırılmış ve dışa bağımlı sanayileşme süreci içindedir. Bu süreç, “küresel rekabet gücü”, “inavosyona dayalı büyüme” ve “esnek, dinamik, yönetişimci devlet” gibi cilalı söz oyunlarının ardına gizlenmiş bir tür “üçüncü dünya kapitalizminin” yansımından başka bir şey değildir. Soma’da işlenen emek cinayeti de işte bu çarpık küresel rekabet yarışının doğrudan sonucudur.